

Ольга КОТОВСЬКА,
старший викладач кафедри англійської філології
факультету іноземної філології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(Україна, Київ) kot-o-v@yandex.ua

КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ГІПЕРТЕКСТУ У КОМП'ЮТЕРНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена дослідженню комплексної методики вивчення гіпертексту в комп'ютерному дискурсі як єдиного цілого та його окремих одиниць. Аналіз дослідження дозволив уніфікувати основні характеристики гіпертексту. Виокремити основні методики дослідження гіпертексту та обрати методики подальшого дослідження комп'ютерного тексту як моделі комп'ютерного світу. Особливу увагу ми приділяємо структурі, стратифікації комп'ютерного дискурсу та класифікаційним критеріям другого, третього вебу. Виділяємо реалізованість семантичного третього вебу як основну проблему для його аналізу.

Ключові слова: гіпертекст, комп'ютерний дискурс, реалізованість тексту, лінгвістичний аналіз, методики моделювання та конструювання.

Літ. 27.

Olha KOTOVSKA,
Senior Lecturer of English Philology Department
The Faculty of Foreign Philology
M. Drahomanov National Pedagogical University
(Ukraine, Kyiv) kot-o-v@yandex.ua

COMPLEX ANALYSIS METHODOLOGY OF HYPERTEXT IN COMPUTER DISCOURSE

The article investigates the integrated method of studying hypertext in the computer discourse as a whole and its individual units. The analysis of the study helped to standardize the main characteristics of hypertext, also to identify the main methods of study of hypertext and to choose techniques for further study in computer text as the model of the computer world. Special attention was paid to the structure and stratification of computer discourse and the classification criteria of the second web and the third web. Basic characteristics for the linguistic analysis of the first, second and third web were determined. Creolese of the third semantic web and basic problems for its analysis were allocated. In this article we consider the main goals of discourse analysis of computer text and genre features typology of hypertext communications. As a result, we come to the conclusion that a special kind of discourse is a computer discourse, analyzed with the help of traditional for linguistic research methods. The main methods of hypertext study are the method of linguistic analysis, discourse analysis of computer text and analysis of genre formats. Further investigation of hypertext will be analyzed by using a transformational analysis, modeling technique, method, design of hypertext as a model of a possible world.

Key words: hypertext, computer discourse, creolese text, linguistic analysis, modeling technique, method of design.

Ref. 27.

КОМПЛЕКСНАЯ МЕТОДИКА АНАЛИЗА ГИПЕРТЕКСТА В КОМПЬЮТЕРНОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена исследованию комплексной методики изучения гипертекста компьютерного дискурса как единого целого и его отдельных единиц. Анализ исследования позволил унифицировать основные характеристики гипертекста. Выделить основные методики исследования гипертекста и выбрать методики дальнейшего исследования компьютерного текста как модели компьютерного мира. Особое внимание мы уделяем структуре и стратификации компьютерного дискурса и классификационным критериям второго, третьего веба. Выделяем креализованность третьего семантического веба как основную проблему для его анализа.

Ключевые слова: гипертекст, компьютерный дискурс, креализованность текста, лингвистический анализ, методы моделирования и конструирования.

Лит. 27.

Постановка проблеми. Комп'ютерний дискурс є новою рисою у вигляді мови [18], однією з його конститутивних ознак є гіпертекст [6]. В сучасному мовознавстві істотно змінилась лексична та синтаксична організація комп'ютерного тексту [7; 8], тому **проблемою** сучасних дослідників прикладної лінгвістики є уніфікувати методики аналізу спрямовані на вивчення гіпертексту в комп'ютерному світі. Порушене питання потребує глибокого і ретельного осмислення обґрунтовуючи **актуальність** і перспективність даного дослідження.

Аналіз досліджень. Комп'ютерний дискурс аналізується [2; 6; 10; 11; 12; 17] за допомогою традиційних для лінгвістики дослідницьких методів: 1) *аналіз дискурсу* (дискурсологія) [3; 10; 17; 20]; 2) *дистрибутивний та трансформаційний аналізи* [13; 17]; 3) *конверсаційний аналіз* [16; 17]; 4) *традиційний та критичний дискурс-аналіз* [16; 25; 26; 27].

Методики аналізу гіпертексту: *лінгвістичний аналіз* [7; 8], *дискурс-аналіз комп'ютерних текстів* [2; 5], *аналіз жанрових форматів* [17], дають можливість окреслити корелятивну структурованість гіпертексту та насиченість різноманітними гіперзв'язками та гіперпосиланнями.

Для подальшого дослідження гіпертексту як моделі комп'ютерного світу, ми обираємо наступні методики в три етапи: 1) на першому етапі – методику *трансформаційного аналізу* [13; 17; 18]; 2) на другому етапі – *методику моделювання* [1; 2; 21]; 3) на третьому етапі – *конструктивний метод* [1; 4; 7; 9; 21].

Метою даної статті є: визначити конститутивні ознаки комп'ютерного дискурсу; виокремити основні методики дослідження гіпертексту в комп'ютерному світі; описати основні особливості жанрової типології гіпертекстової комунікації; окреслити класифікаційні критерії для аналізу гіпертексту другого та третього вебу.

Виклад основного матеріалу. *Дискурс-аналіз* звертається насамперед до усних і письмових форм мовної комунікації у природних умовах «реального світу». М. Макаров наголошує: «Дискурс-аналіз ідейно тримається на трьох китах – трьох найважливіших категоріях: дії, (по)будові та варіативності. Коли люди щось говорять або пишуть, вони

Котовська О. Комплексна методика аналізу гіпертексту...

тим самим здійснюють соціальні дії. Конкретні властивості цих соціальних дій визначаються тим, як усний дискурс чи письмовий текст побудовані, за допомогою яких саме ресурсів, відібраних мовцем з усього розмаїття мовних засобів, функціональних стилів, риторичних прийомів тощо. З одного боку, цікавим є сам процес побудови дискурсу. З іншого боку, оскільки усний дискурс чи письмовий текст вплетені до живої тканини соціальної діяльності та міжособистісної взаємодії, їхня варіативність утілює особливості різних соціально-діяльнісних контекстів і намірів авторів» [16, 81].

За З. Харрисом, аналіз дискурсу може реалізовуватись за допомогою методик лінгвістичного дослідження структурного методу: *дистрибутивного та трансформаційного аналізів* [11].

Дистрибутивний аналіз, як зазначає М. Кочерган, «опирається на положення, про те, що різні мовні елементи мають різне оточення (дистрибуцію). Оскільки оточення кожного елемента є своєрідним, специфічним, неповторним, то на його основі можна докладно вивчити досліджуваній мовній елемент...Маючи текст ми можемо вивчати дистрибутивні властивості мовної одиниці (звука, морфеми, слова)» [13, 13–14].

Суть *трансформаційного аналізу* М. Кочерган визначає в тому, що мовні одиниці мають здатність чи нездатність трансформуватися на інші одиниці. «Трансформаційний аналіз знайшов практичне застосування в прикладній лінгвістиці... (різні синтаксичні конструкції трансформуються в основу, інваріантну, а вже інваріантні перекладаються на іншу мову)» [13, 15].

Підґрунтям аналізу дискурсу О. Селіванова вважає – *конверсаційний аналіз* [17, 627], представлений сукупністю процедур емпіричного дослідження діалогічного усного розмовного мовлення.

На початку застосування конверсаційного аналізу увага дослідників була прикута насамперед до опису правил і порядку ведення розмови, зокрема, до зміни інтерактивних ходів, що описувалися в результаті вивчення живого мовлення [17, 628]. Згодом конверсаційний аналіз почав досліджувати стандартизовані форми ведення розмови, зумовлені відповідними зразками соціальних дій, специфіку й екстралінгвальні чинники переходу від одного мовленнєвого ходу до іншого, а також моделювати та прогнозувати перебіг спілкування, можливості управління поведінкою партнера. Процедури конверсаційного аналізу спрямовуються на обґрунтування вибору мовцями мовних і немовних засобів спілкування з урахуванням наявних в адресата попередніх знань й очікувань, а також на пояснення можливих порушень зміни комунікативних ролей, переходу від одного ходу до іншого [17, 628].

Як зазначає О. Селіванова, конверсаційний аналіз передбачає характеристику трьох категорій спілкування: *макрорівня* (фаз розмови, головних і другорядних топіків), *проміжного рівня* (кроків, або реплік) і *мікрорівня* (засобів різних мовних рівнів, що беруть участь у створенні мовленнєвого акту). Спілкування розглядається як обмін або взаємний обмін (exchange or interchange) двох активних учасників, кожен із яких здійснює вибір однієї з кількох альтернативних дій, що приводить до створення сприятливих або несприятливих умов їхньої взаємодії. Такий вибір зумовлює відповідний комунікативний хід, який може накладатися на відповідний мовленнєвий акт, хоч і не збігатися з ним [17, 628]. Комунікативний хід має три частини: перша встановлює відношення до попереднього ходу, друга передає зміст ходу, заради якого він здійснюється, третя встановлює відношення до наступного ходу [17, 628].

Традиційний дискурс-аналіз нерідко відмежовують від конверсаційного аналізу на підставі методологічної відмінності. Наприклад, С. Левінсон, надаючи перевагу кон-

версаційному аналізу, заперечує дискурс-аналіз як *misconceived* (помилковий) [26, 288]. Шифрін, вважає, що конверсаційний аналіз може розглядатися як складник дискурс-аналізу й успішно інтегруватися з останнім у межах дискурсології [27]. Спільними проблемами конверсаційного аналізу й аналізу дискурсу є спосіб технічного запису текстів і стандартизація способів перенесення звукового образу на папір (транскрибування); обсяг теоретичної вибірки матеріалу, достатній для висновків про реальне функціонування мови в різних соціумах; спосіб запису невербальних складників спілкування та загальної композиції.

Напрямок *критичного дискурс-аналізу*, орієнтований на емпіричне дослідження відношень між дискурсом і соціальним та культурним станом суспільства, а також їхнім розвитком [17, 629], сформувався під впливом функціонального структуралізму Дж. Фьорса, який поєднував функціональне вивчення мови з аналізом чинників особистості та суспільства [24]; культурно-соціологічної теорії, поєднання дослідження мовної комунікації з методиками етнографічної польової роботи. Головними положеннями критичного дискурс-аналізу О. Селіванова визначає такі: 1) процеси творення текстів і їхнє споживання відтворюють та змінюють соціум і культуру; 2) дискурс не лише сам творить соціальний світ, а й соціальні практики творять дискурс; 3) фізичні об'єкти набувають певного значення завдяки дискурсу; 4) суб'єкт є децентрованим, його дискурсивні вияви визначає панівний дискурс, що залежить від панівної ідеології влади; 5) суб'єкт здатний діяти креативно й перетворювати соціальні практики та дискурси через критичний перегляд установлених панівним дискурсом значень [17, 629–630].

Критичний дискурс-аналіз ґрунтується на філософській концепції М. Фуко щодо влади як сили, що створює суб'єктів й агентів дій [25], а також на положеннях лінгвістичної філософії щодо сприйняття реальності на підставі мови, яка не лише відображає реальність, а й конструює її. Головним представником цього напрямку аналізу дискурсу є Т. Ван Дейк, який очолює соціокогнітивну течію критичного дискурс-аналізу; та виходить із концепцій британської традиції, що зосереджена на вивченні мови політики, вираженні в мові ідеологічних і політичних уявлень [22].

Проблемами дискурс-аналізу залишаються структура та стратифікація дискурсу, встановлення його ознак, одиниць, категорій, типів. Слідом за О. Галічкіною, ми виділяємо комп'ютерний дискурс як окремий вид дискурсу, дослідниця визначає його як «спілкування в комп'ютерних мережах», та визначає такі конститутивні ознаки: 1) електронний сигнал як канал спілкування; 2) віртуальність; 3) дистантність, тобто розділ у просторі й часі; 4) опосередкованість (здійснюється за допомогою технічних засобів); 5) високий ступень проникнутості; 6) наявність гіпертексту; 7) креалізованість комп'ютерних текстів; 8) за перевагою статусної рівноправності учасників; 9) передачу емоцій, міміки, почуттів за допомогою «смайликів»; 10) комбінацію різних типів дискурсу; 11) специфічну комп'ютерну лексику [6, 59].

Комп'ютерний дискурс та спілкування в ньому, як зазначає О. Галічкіна, характеризується наявністю гіпертексту. Дане поняття, що з'явилося порівняно нещодавно, виникло в зв'язку з вивченням електронних текстів [6, 58]. О. Галічкіна виокремлює гіпертекст як одиницю комп'ютерного дискурсу [6, 59].

Методику *лінгвістичного аналізу* гіпертексту досліджує у своїй роботі Олена Горшко, авторка виділяє чотири основних етапи, коли відбувалося чи буде відбуватися ймовірно парадигмальне зрушення у розвитку концепцій комп'ютерного дискурсу [7, 15]. *Перший*, зазначає дослідниця, – це етап народження Інтернету як такого, як «сукупності мережевих технологій». *Другий* – це створення Глобальної павутини або першого

Котовська О. Комплексна методика аналізу гіпертексту...

вебу, тобто коли з'явилася можливість колективного доступу до контенту Мережі великої кількості користувачів. *Третій* – це виникнення концепції другого веба і посилений розвиток контенту в Інтернеті. *Четвертий* – це розробка, буквально на наших очах, концепції семантичності третього веба, коли користувачі самі оцінюють і рекомендують створюваний ними ж контент [7, 15].

Перехід у розвитку гіпертексту, як описує Харгадон, від статичного пасивного *першого вебу*, контент якого створювався професійно інтернет-спільнотою і практично не підлягав змінам, *другого вебу*, був зумовлений низкою факторів – економічних, технологічних, соціальних. В цьому другому вебі контент став генеруватися користувачами, а до його коректури отримав доступ практично будь-який користувач – його читач, і така правка одночасно могла проводитися необмеженою кількістю осіб, що в результаті викликало необхідність розробки інших підходів у розвитку Мережі [19]. О. Горошко підкреслює, що хоча у концепції другого вебу немає чіткого визначення, можна виділити деякі загальні риси комунікативних сервісів, які відносяться до другого вебу: швидке створення контенту користувачів; можливість миттєвого і одночасного редагування; спільна робота над будь-яким текстом або проектом; можливість практично постійного спілкування; зберігання великих обсягів інформації безпосередньо в Мережі, а не на електронних носіях; легкість в роботі з контентом; поширення інтерфейсів, дружніх для користувачів; посилення аудіовізуального (креалізованого) формату передачі і представлення даних; змішання меж між приватним і публічним в Інтернеті, коли традиційна приватна інформація стає публічною і доступною всім бажаним [8].

Таким чином, як описує Олена Горошко, другий веб «...створив такі можливості для комунікації і роботи в Інтернеті, які ініціювали народження особливого типу тексту, викликані середовищем і тими умовами, де ця подія відбулася. І цей гіпертекст стали відрізняти підвищенням рівня як колективного співавторства, так і співредактури тексту, високий рівень креалізації і гібридизації (поєднання вербальних і невербальних елементів, а також різних жанрів, сервісних платформ та інше в рамках одного веб-ресурсу), легкість оновлення змісту, зростаюча роль аудіовізуальної інформації при його створенні та сприйнятті, а, отже, розумінні» [8].

Як відповідь на перенасиченість і перенавантаженість Інтернету непрофесійним контентом, в 2007 році виникає ідея третього – *семантичного вебу*, в якому передбачається, що користувач, який до цього одноосібно був залучений в процес формування контенту, відтепер не тільки створює його, але й має основних партнерів в цій колективній творчості, які йому допомагають (експерти напрямків) – мережеві лідери думок, які професійно формують і відстежують контент. У семантичному вебі статус користувача може бути змінений на експертний, так само як і форма співпраці творця контенту і платформи [21].

Всі вищезазначені концепції розвитку вебу, як трактує Лутовінова, призвели до виникнення особливого гіпертексту, який відрізняється високою ступінню креалізованості, гібридності, інтерактивності і динамічності [15, 54]. Більш того, цей текст функціонує в комп'ютерному світі або в умовах протікання комунікативного процесу в середовищі, що постійно змінюється, з варіативним обсягом інформації у креалізованому гіпертексті. Також для цього нового типу гіпертексту стає характерним [7, 17]: висока значимість параграфемних засобів та розширення можливостей їх вибору («візуальний дизайн» тексту (шрифт, колір, розміщення текстової інформації на електронній сторінці та способи навігації по ній)); компактне зберігання великих об'ємів різної семіотичної

інформації, включаючи текстову; часові особливості розгортання тексту перед комунікаторами (стрічка чату, форуму або послідовність коментарів у блозі); можливості постійної правки тексту і колективне авторство багатьох текстів, розміщених у мережі Інтернет; здійснення практично миттєвого тиражування текстового матеріалу, висока швидкість розповсюдження та редагування гіпертексту; одночасна робота з текстом великої кількості людей; висока ступінь інтеграції тексту в інші семіотичні системи [8; 9].

Для аналізу гіпертексту першого, другого та третього вебу О. Горошко визначає наступні характеристики: 1) довжина текстового обсягу мережевого ресурсу, що входить в гіпертекстовий простір; 2) кількість текстів, що входять в гіпертекстовий простір на стартовій сторінці веб-ресурсу; 3) кількість вхідних і вихідних гіперпосилань з гіпертекстового простору; 4) показник ступеня креалізованості тексту, який розрахований на відношення кількості довжини тексту до кількості візуальної інформації, що міститься на даному ресурсі (візуальна інформація вимірюється в файлових одиницях) [7, 17].

Дослідження лінгвістичного аналізу гіпертексту, яке описує О. Горошко, показало наступне: 1) другий гіпертекст має найвищий показник рівня посилань інтегрованості в світовий веб, оскільки саме з них «виходить» і «входить» найбільша кількість гіперпосилань; 2) найоб'ємніші гіпертексти властиві першому вебу; 3) найвищий показник рівня креалізованості у гіпертекстів семантичного вебу; 4) у гіпертекстах другого вебу міститься найбільша кількість внутрішніх гіперпосилань і текстів, що утворюють єдиний гіпертекстовий простір того чи іншого домену; 5) гіпертексти другого вебу мають найбільш насичену колірну палітру [7, 17].

Серйозну проблему у методиці лінгвістичного аналізу, як зазначає О. Горошко, викликає висока ступінь креалізованості гіпертекстів [7, 17].

Методологічною базою *дискурс-аналізу комп'ютерних текстів*, який описує в своєму дослідженні Є. Волкова, стали основоположні принципи розуміння мови як соціокультурного феномена. Методологія дослідження гіпертексту комп'ютерного дискурсу розроблена недостатньо, тому Є. Волкова описала типологію та етичні риси мовної та культурної свідомості, сформулювала основні положення теорії комп'ютерного дискурсу в рамках міжкультурної комунікації; розглянула феномен взаємовідношення мови і культури в рамках нового виду комунікації – комп'ютерного [5, 28].

Описуючи основні положення теорії та методологічної бази, Є. Волкова, трактує метод дослідження дискурс-аналізу комп'ютерних текстів – ДАКТ як міждисциплінарний метод аналізу комп'ютерної комунікації, предметом якого є мова як така і мова у використанні в комп'ютерному середовищі. Під поняттям «мова в її використанні» (*language in use*) розуміється «мова як продукт акту комунікації» або «мова у письмовій або усній формі, що використовується для досягнення прагматичного значення», комп'ютерного дискурсу [5, 29].

Розглянемо далі два типи змінних, за якими А. Баранов та Є. Волкова проводили аналіз: *змінні способи передачі інформації* – технічні параметри комп'ютерної комунікаційної системи, включаючи дизайн інтерфрейсу, і *змінні ситуаційні властивості соціального контексту*, в якому проходить комунікація. Змінні способу передачі інформації включають в себе: синхронність; одиницю передачі (знак, повідомлення); розмір повідомлення; канал комунікації; анонімність повідомлення; фільтри; цитованість і т. д. Ситуаційні змінні включають в себе: структуру участі в комунікації; характеристики учасників; мету; тему; тон; норму; лінгвістичний код [2; 5].

У рамках ДАКТ досліджуються наступні структури, за Є. Волковою: 1) лінгвістичні – типографія, орфографія, вибір слова, структура пропозиції, організація повідомлення;

2) смислові значення символів, слів, висловлювань, діалогів тощо; 3) інтеракційні – порядок обміну висловлюваннями, канали передачі, способи підтримання розмови, загадання теми; 4) соціальні – маркери ідентичності, приналежність до групи, гумор та гра, підтримання іміджу, конфлікт, впливовість в розмові і т. д.

«ДАКТ, що ґрунтується на класичному дискурс-аналізі, є новим методом, спрямованим на вивчення нового типу дискурсу – комп'ютерного»[5, 30] і дає поштовх для окреслення наступної методики, а саме методики *аналізу жанрових форматів*.

Функціональний метод, сформований Л. Компанцевою у межах когнітивно-прагматичного підходу, дозволив звернутися до *дискурс-аналізу* розробити методику *аналізу жанрових форматів* гіпертексту [11, 14].

Здійснений аналіз жанрових форматів гіпертексту, який описує Л. Компанцева, дозволив виділити такі когнітивно-прагматичні й лінгвокультурологічні особливості жанрової типології комунікації: 1) комунікативні цілі мовних жанрів віртуального спілкування можуть бути різними, але всі вони тісно пов'язані з прагматичними умовами відвідувачів Мережі, націленими, передусім, на самовираження й самопрезентацію особистості; 2) концепція адресата, який займає активну позицію по відношенню до мережевої комунікації й гіпертексту, значуща для всіх віртуальних мовних жанрів. Адресат не тільки визначає своє ставлення до комунікації, але й моделює різні комунікативні стратегії: зеппінг (формування інформаційної палітри перескоками в гіпертекстових посиланнях), блукання Мережею, ігнор (відмова від спілкування з яким-небудь користувачем тощо). Учасники віртуального спілкування, мережеві співтовариства як цілісні комунікативні системи можуть бути осмислені з позицій прагмалінгвістики [11, 14].

На основі аналізу жанрових форматів Л. Компанцева, окреслює основні характеристики гіпертексту [11, 15]: 1) віртуальне спілкування здебільшого позбавлене безпосередніх контактів, тому мовна активність учасників має яскраво виражений презентативний характер. Роль мовчазного учасника завжди семіотична: користувач, увійшовши до того або іншого чату, віртуальної конференції тощо, може довгий час дотримуватися статусу інкогніто, спостерігаючи ситуацію спілкування й не вступаючи в процес комунікації. Мережеві співтовариства і модератори достатньо суворо стежать за дотриманням мережевих норм спілкування, порушники або втрачають рейтинг в акті комунікації, або виключаються з мережевого співтовариства, або набувають високого особистісного статусу. 2) »Роззяви» і «підслухувачі» (визначення В. Карасіка [10]) – модель когнітивної представленості початківців мережі, які прагнуть проїнятися ідеями того або іншого віртуального співтовариства, оволодіти всіма нюансами жанру віртуального спілкування. Актуалізація особистісної позиції в Інтернеті завжди свідчить про психологічне самовизначення й самореалізацію особистості [11, 15]. 3) Ознака ступеня популярності тієї людини, що говорить, не є релевантною для початку спілкування в Інтернеті. Віртуальні знайомі в реальному світі можуть володіти абсолютною іншими статусними характеристиками, ніж їхні віртуальні особистості. Психологічна розкутість, відчуття всюдозволеності, анонімність, обумовлені віртуальністю ситуації спілкування, послаблюють суворі статусно визначені межі представництва. 4) У віртуальному просторі адресат може визначатися за ознакою мовного жанру. У художніх текстах (або таких, що претендують на художність), які створюються в Мережі, тип адресата визначається соціальними, дискурсивними, психологічними, когнітивно-комунікативними характеристиками. Виникає ситуація загальної адресованості й емпатії (прикладом може бути Живий Журнал). 5) Виділення адресата за ознакою кількості (спілкування

сам на сам, у численному чаті або у віртуальній кімнаті, віртуальні конференції) є одним з визначальних жанрових параметрів [11, 15].

Головною характеристикою гіпертексту, на думку дослідниці, є не протяжність, а корелятивна структурованість, насиченість різномітними зв'язками: 1) комунікативна ситуація віртуального простору динамічна й схильна до швидкої переакцентуації. Гіпертекст дає змогу для швидкого перемикання з одного віртуального жанру на інший, для змішування жанрів різних сфер. 2) Мовні жанри, що існують в реальній дійсності, використовуються й у комп'ютерному дискурсі, в якому вони зазнають різних модифікацій. Користувачі з перших хвилин Інтернет-комунікації визначають її жанрову форму, прогнозують можливу композицію й обсяг. Комфортне перебування в Мережі безпосередньо пов'язане з умінням користувача володіти й орієнтуватися у віртуальній реалізації мовних жанрів [11, 15].

Досліджуючи комплексну методика вивчення гіпертексту як моделі комп'ютерного світу, на першому етапі дослідження ми обираємо методика *трансформаційного аналізу*, яку М. Кочерган трактує як компонент структурного методу [13, 13]. О. Селіванова – як головний спосіб аналізу мови у структуралістській парадигмі представлений різномітними методиками синхронного аналізу мовних явищ як варіантів складників цілісної системи мови – інваріантів, які перебувають у жорстко детермінованій внутрішній ієрархії відношень. Він служить пізнанню внутрішньої організації мови як системи із притаманними їй інваріантними елементами, що в мовленні співвідносяться з регламентованими конкретними реалізаціями; відношеннями між елементами, які впроваджують елементи в ієрархію мовних рівнів [17, 56].

Методика *трансформаційного аналізу* спрямована на вияв схожості й відмінності між синтаксичними конструкціями шляхом установлення правил перетворення їхніх ядерних структур і набору таких трансформацій за умови збереження лексичного складу конструкцій і синтаксичних зв'язків їхніх складників. Трансформаційний аналіз застосовується у словотворі при встановленні твірних дефініцій (синтагм, речень) слів за умови синтаксикоподібності дериваційних процесів; у лексичній семантиці – для розмежування нюансів значень слів; у граматичній семантиці – для характеристики на підставі трансформаційного потенціалу морфологічних і семантичних ознак лексем, належності їх до певних класів і розрядів; у прикладній лінгвістиці, зокрема, у машинному перекладі і т. ін. [17, 57].

Метод моделювання описує О. Селіванова як сукупність способів ідеалізації й абстрагування, з метою мисленнєвого й формалізованого представлення (оригіналів) дослідження та вивчення на підставі цього представлення відповідних явищ, ознак, процесів, зв'язків, передбачення та з'ясування закономірностей існування й функціонування об'єктів. Моделювання застосовується за умови неможливості чи ускладненості дослідження оригіналів у природному середовищі для визначення їхніх характеристик, оптимізації управління й користування об'єктами [17, 50]. Моделлю є будь-яка система в нашому випадку – гіпертекст, що має мисленнєве представлення, матеріально реалізується і має здатність заміщати об'єкт дослідження так, щоб його вивчення надало нову інформацію про цей об'єкт. Метод моделювання попри всю його універсальність має певні обмеження. Ю. Апресян підкреслює, що успішно моделюються ті властивості об'єкта, які пов'язані з його структурною організацією. Він окреслює моделі мовленнєвої діяльності, моделі дослідницької діяльності лінгвіста та метамоделі, об'єктом моделювання яких є вже наявний лінгвістичний опис [1, 79, 99–113]. А. Баранов характеризує такі типи моделей теоретичної лінгвістики: *компонентні*

Котовська О. Комплексна методика аналізу гіпертексту...

(із чого складається об'єкт); *прогностичні* (передбачують поведінку об'єкту у різних обставинах); *імітувальні* (зовнішня поведінка об'єкту); *діахронічні* (як і чому змінюється об'єкт із плином часу) [2, 9].

На третьому етапі дослідження ми будемо використовувати *конструктивний метод*, який передбачає побудову й конструювання об'єкта дослідження у вигляді спрощеної, гіпотетичної абстрактної схеми гіпертексту. Метод моделювання глибинних синтаксичних структур, установаження трансформацій та обмежень на них, принципів і параметрів уродженої бази мовних знань, моделювання позиційних схем сучасного семантичного синтаксису, рольової граматики Ч. Філлмора [23], концепцій логічного аналізу мови. У лінгвістичній семантиці застосовуються конструктивні методики інтерпретації значення за допомогою визначення елементарних складників і зв'язків між ними (семантичних графів), прийомів комбінаторики слів [1], семантичних примітивів [4], моделей когнітивної семантики [22]. У сучасній когнітивній і комп'ютерній лінгвістиці цей метод застосовується на підставі знакових символічних кодів логіки й математики, різних метамов мовознавства використовуються методики конструювання предикатно-актантних рамок у відмінковій граматиці Ч. Філлмора [23], моделювання предикатно-аргументних структур, пропозицій, позиційних схем у семантичному синтаксисі й логічному аналізі природної мови, фреймів [23], схем, сцен, скриптів, сценаріїв і графів концептуальних залежностей, концептуальних графів, методики семантичного портретування [1], ситуаційного й семантичного представлення інформації в автоматизованих системах синтезу й розпізнавання природної мови [1; 17; 23].

Висновки. Отже враховуючи вищесказане, можемо зробити висновки, що особливий вид дискурсу – комп'ютерний, аналізується за допомогою традиційних для лінгвістики дослідницьких методів, які дозволяють розглядати комп'ютерний дискурс як єдине ціле та його окремих одиниць: 1) як єдине ціле: традиційний та критичний дискурс-аналізи; 2) за окремими одиницями: дистрибутивний та трансформаційний аналізи сформовані у межах структурного методу; 3) як єдине ціле та за окремими одиницями: конwersаційний аналіз. Основними методами дослідження гіпертексту сучасні дослідники обирають: метод лінгвістичного аналізу (який розглядає перший, другий, третій типи гіпертексту), дискурс-аналіз комп'ютерних текстів та аналіз жанрових форматів запропонований. Подальше дослідження гіпертексту буде аналізуватися за допомогою: трансформаційного аналізу, методики моделювання, методу конструювання гіпертексту як моделі можливого світу.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо в створенні типології гіпертексту на основі класифікаційних критеріїв, а також гіпертексту як моделі можливого світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян Ю. Д. Исследование по семантике и лексикографии / Ю. Д. Апресян. – М.: Языки славянских культур, 2009. – Т. 1. – 568 с.
2. Баранов А. Г. Когниотипичность жанра / А. Г. Баранов // Stylistyka. VI. – Opole, 1997. – С. 331–343.
3. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика / Р. Водак. – Волгоград: Перемена, 1997. – 139 с.
4. Вежбицка А. Дискурс и культура / А. Вежбицка, К. Годард // Жанры речи. – Саратов, 2002. – Вып. 3. – С. 118–157.
5. Волкова Е. В. Культурная обусловленность электронного дискурса инофонов / Е. В. Волкова // Вестник Челябинского Государственного Университета, серия «Филология и искусствоведение». – Челябинск, 2007. – С. 28–38.
6. Галичкина Е. Н. Характеристики компьютерного дискурса / Е. Н. Галичкина // Вестник Оренбургского университета. – 2004. – № 10. – С. 55–59.

7. Горошко Е. И. Гипертекст как объект лингвистического исследования / Е. И. Горошко // Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, 15 марта 2010г. – Самара : ПГСГА, 2010. – С. 14–18.
8. Горошко О. І. Від психолінгвістики 2.0 до психолінгвістики 3.0: Quo Vadis? / О. І. Горошко // Психолінгвістика: [зб. Наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2009а. – Вип. 3. – С. 108–124.
9. Ильина И. А. Проблема изучения и восприятия гипертекста в мультимедийной среде Интернет: автореф. дис. канд. филол наук: 10.01.10 / И.А.Ильина. – М., 2009. – 20 с.
10. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград, 2002а, 2004. – 477 с.
11. Компанцева Л. Ф. Интернет-лінгвістика: Навчальний посібник / Л. Ф. Компанцева. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2009. – 275 с.
12. Костомаров В. Г. Изучение и преподавание русского языка от Пушкина и до наших дней / В. Г. Костомаров, Н. Д. Бурвикова // Материалы конф. и семинаров. – Волгоград : Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 1999. – С. 7–14.
13. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 368 с.
14. Лакофф Дж. Прагматика в естественной логике / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1985. – Вып. 16. – С. 439–471.
15. Лутовинова О. В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса / О. В. Лутовинова. – Волгоград : Изд-во ВГПУ «Перемена», 2009. – 477 с.
16. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М., 2003. – 200 с.
17. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми: Підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К., 2008. – 712 с.
18. Степанов Ю. С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца 20 века. – М., 1996. – С. 35–73.
19. Харгадон С. Web 2.0 – это будущее образования (2008) / С. Харгадон. – [Электронный ресурс]. – Интернет-публикация. Режим доступа : <http://www.websoft.ru/db/wb/2FF50B0C29518A87C32574DD003290BC/doc.htm>.
20. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М.-Волгоград, 2000. – 368 с.
21. Web 3.0 – Материал из Википедии – свободной энциклопедии. [Электронный ресурс]. – Интернет-публикация. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Web_3.0.
22. Dijk v. T.A. The logic of politeness / v. T.A. Dijk, R. Lakoff // Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic society. – Chicago, 1973. – P. 292–305.
23. Fillmore Ch. Remarks on Contrastive Pragmatics / Ch. Fillmore // Contrastive Linguistics : Prospects and Problems. – B. etc. : de Gruyter, 1984. – P. 119–142.
24. Firth J. R. The Technique of Semantics / J. R. Firth // Papers in Linguistics 1934 – 1951. – London : Oxford University Press, 1957. – P. 5–38.
25. Foucault M. L'ordre du discours / M. Foucault. – Paris, 1971. – 274 p.
26. Levinson S. C. Pragmatik / S. C. Levinson. – Tübingen, 2000. – 480 S.
27. Schiffrin D. Approaches to Discourse / D. Schiffrin. – Oxford, 1994. – 195 p.

REFERENCES

1. Apresyan Yu. D. Issledovanie po semantike i leksikografii / Yu. D. Apresyan. – М. : Yazyki slovyanskikh kultur, 2009. – Т. 1. – 568 s.
2. Baranov A. G. Kogniotipichnost zhanra / A. G. Baranov // Stylistyka. VI. – Opole, 1997. – S. 331–343.
3. Vodak R. Yazyk. Diskurs. Politika / R. Vodak. – Volgograd : Peremena, 1997. – 139 s.
4. Vezhbitska A. Diskurs i kultura / A. Vezhbitska, K. Goddard // Zhanry rechi. – Saratov, 2002. – Вып. 3. – S. 118–157.
5. Volkova Ye. V. Kulturnaya obuslovlennost elektronogo diskursa inofonov / Ye. V. Volkova // Vestnik Chelyabinskogo Gosudarstvennogo Universiteta, seriya «Filologiya i iskusstvovedenie». –

Котовська О. Комплексна методика аналізу гіпертексту...

Chelyabinsk, 2007. – S. 28–38.

6. Galichkina Ye. N. Kharakteristiki kompyuternogo diskursa / Ye. N. Galichkina // Vestnik Orenburgskogo universiteta. – 2004. – № 10. – S. 55–59.

7. Goroshko Ye. I. Gipertekst kak obekt lingvisticheskogo issledovaniya / Ye. I. Goroshko // Materialy Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem, 15 marta 2010g. – Samara : PGSGA, 2010. – S. 14–18.

8. Goroshko O. I. Vid psikholingvistiki 2.0 do psikholingvistiki 3.0: Quo Vadis? / O. I. Goroshko // Psikholingvistika : [zb. Nauk. prats DVNZ «Pereyaslav-Khmelnitskiy derzhavniy pedagogichniy universitet imeni Grigoriya Skovorodi»]. – Pereyaslav-Khmelnitskiy : PP «SKD», 2009a. – Vip. 3. – S. 108–124.

9. Iliina I. A. Problema izucheniya i vospriyatiya giperteksta v multimediynoy srede Internet: avtoref. dis. kand. filol nauk : 10.01.10 / I. A. Iliina. – M., 2009. – 20 s.

10. Karasik V. I. Yazykovoy krug : lichnost, kontsepty, diskurs / V. I. Karasik. – Volgograd, 2002a, 2004. – 477 s.

11. Kompantseva L. F. Internet-lingvistika : Navchalniy posibnik / L. F. Kompantseva. – K. : Nauk.-vid. viddil NA SB Ukraini, 2009. – 275 s.

12. Kostomarov V. G. Izuchenie i prepodavanie ruskogo yazika ot Pushkina i do nashikh dney / V. G. Kostomarov, N. D. Burvikova // Materialy konf. i seminarov. – Volgograd : Izd-vo Volgogr. gos. un-ta, 1999. – S. 7–14.

13. Kochergan M. P. Vstup do movoznavstva / M. P. Kochergan. – K. : Vidavnichiy tsentr «Akademiya», 2000. – 368 s.

14. Lakoff Dzh. Pragmatika v estestvennoy logike / Dzh. Lakoff // Novoe v zarubezhnoy lingvistike. – M., 1985. – Vyp. 16. – S. 439–471.

15. Lutovinova O. V. Lingvokulturologicheskie kharakteristiki virtualnogo diskursa / O. V. Lutovinova. – Volgograd : Izd-vo VGPU «Peremena», 2009. – 477 s.

16. Makarov M. L. Osnovy teorii diskursa / M. L. Makarov. – M., 2003. – 200 s.

17. Selivanova O. O. Suchasna lingvistika : napryami ta problemi : Pidruchnik / O. O. Selivanova. – Poltava : Dovkilliya. – K., 2008. – 712 s.

18. Stepanov Yu. S. Alternativnyy mir. Diskurs. Fakt i printsip prichinnosti / Yu. S. Stepanov // Yazyk i nauka kontsa 20 veka. – M., 1996. – S. 35–73.

19. Khargadon S. Web 2.0 – eto budushchee obrazovaniya (2008) / S. Khargadon. – [Elektronnyy resurs]. – Internet-publikatsiya. Rezhim dostupa : <http://www.websoft.ru/db/wb/2FF50B0C29518A87C32574DD003290BC/doc.htm>.

20. Sheygal Ye. I. Semiotika politicheskogo diskursa / Ye. I. Sheygal. – M.-Volgograd, 2000. – 368 s.

21. Web 3.0 – Material iz Vikipedii – svobodnoy entsiklopedii. [Elektronnyy resurs]. – Internet-publikatsiya. – Rezhim dostupa : http://ru.wikipedia.org/wiki/Web_3.0.

22. Dijk v. T.A. The logic of politeness / v. T.A. Dijk, R. Lakoff // Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic society. – Chicago, 1973. – P. 292–305.

23. Fillmore Ch. Remarks on Contrastive Pragmatics / Ch. Fillmore // Contrastive Linguistics : Prospects and Problems. – B. etc. : de Gruyter, 1984. – P. 119–142.

24. Firth J. R. The Technique of Semantics / J. R. Firth // Papers in Linguistics 1934 – 1951. – London : Oxford University Press, 1957. – P. 5–38.

25. Foucault M. L'ordre du discours / M. Foucault. – Paris, 1971. – 274 p.

26. Levinson S. C. Pragmatik / S. C. Levinson. – Tübingen, 2000. – 480 S.

27. Schiffrin D. Approaches to Discourse / D. Schiffrin. – Oxford, 1994. – 195 p.

Статтю подано до редакції 14.03.2016 р.